פרק תשיעי ׳מעשר בהמה׳

משנה

מעשר בהמה נוהג בארץ ובחו"ל בפ׳ ושלא בפ׳ הבית בחולין ולא במוק׳

מעשר בהמה[622] נוהג בארץ ובחוצה לארץ[623], בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשים. ונוהג בבקר ובצאן ואין מתעשרין מזה על זה. בכבשים ובעזים ומתעשרין מזה על זה. בחדש[624] ובישן ואינן מתעשרין מזה על זה. שהיה בדין ומה אם החדש והישן שאינן כלאים זה בזה אינם מתעשרין מזה על זה, כבשים ועזים שהן כלאים זה בזה אינו דין שלא יהו מתעשרין מזה על זה. תלמוד לומר ׃"וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן", משמע שכל צאן הוא אחד.

גמרא

רע"א ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מע׳ מעשר בהמה

אומרת הגמרא, לכאורה מה שנינו שמעשר בהמה נוהג בחוצה לארץ, אינה כרבי עקיבא ששנה בברייתא, יכול יעלה מעשר בהמה מחוצה לארץ ויקריבנו[625]? תלמוד לומר ׃"וְהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וכו׳", לימד הכתוב על בשני מעשרות, מעשר בהמה ומעשר דגן. ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה מעשר בהמה, וממקום שאין אתה מעלה מעשר דגן אין אתה מביא מעשר בהמה. דוחה הגמרא, שאפשר לומר שהמשנה היא כרבי עקיבא, אלא שלשיטתו אם הביא מעשר בהמה מחוצה לארץ, אינו קדוש להקרב. והמשנה אומרת שהוא קדוש שלא להקרב. ואפשר לדייק שרבי עקיבא ממעט מעשר בהמה מחוצה לארץ מהקרבה ממה שמביאים את הלימוד מ׳׳וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה׳׳. ומאחר שאינו קרב למה הוא קדוש? שיהא מותר באכילה לבעליו לאחר שיומם.

622 בכל מקום רגיל להזכיר בכור ומעשר ופסח ששוים במתנותיהם ולכן שנה כאן את המעשר אגב בכור. ופסח שדיניו מרובים נשנה במסכת פסחים. תוס׳.

623 מה שא׳ בפ׳ שילוח הקן (חולין דף קלח:) שבכ"מ ששנו בארץ ובחוצה לארץ הוא שלא לצורך לבד מראשית הגז הוא באלו שנשנו שם. אבל כאן הוא לצורך. תוס׳

624 שנולדו לאחר אלול.

625 בתמורה (דף כא:) אר"ע שבכור הבא מחוצה לארץ אינו קרב ומעמיד את המשנה במס׳ חלה (פ"ד מי"א) דבן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלום ממנו כר׳ עקיבא. תוס׳.

א"א לומר שמעשר לא נוהג בזה"ז משום יתום מפ' שאפשר בהכרזה אלא משום תקלה

הגמרא שואלת, אם מעשר בהמה נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית, מדוע מעשר בהמה אינו נוהג בזמן הזה?. ואומרת הגמרא כמו שאמר רב הונא גזירה משום יתום. שלא יכניס יתום לדיר להתעשר. ושנינו במשנה, שהכל נכנסים לדיר להתעשר חוץ מכלאים וטריפה ויוצא דופן ומחוסר זמן ויתום, שמתה אמו בשעת לידה[626]. ושואלת הגמרא מדוע לא גזרו מתחילה, בזמן שבית המקדש היה קיים, משום יתום? אלא שלא גזרו מפני שאפשר בהכרזה, שבית דין יכריזו שלא יכניסו יתום לדיר להתעשר. ומדוע שבזמן הזה לא יהא אפשר להכריז? אלא אמר רבה, מעשר בהמה לא נוהג בזמן הזה משום תקלה[627]. מפני שאי אפשר להקריבו וצריכים להשאירו עד שיומם, ויכולים לבוא לידי תקלה[628].

לא מקדישים מעריכים מחרימים בזה"ז

ומצינו שחוששים לתקלה, ממה ששנינו בברייתא אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין[629] בזמן הזה[630]. ואם הקדיש והעריך והחרים, בהמה תיעקר, פירות כסות וכלים ירקבו, מעות וכלי מתכות יוליך לים המלח[631]. ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה[632]. שואלת הגמרא, אם חוששים לתקלה, גם בכור לא יקדש בזמן הזה? עונה הגמרא, האם

626 דרב הונא א' לקמן (דף נח:) כיצד מעשרן, ושם לא שייך לגזור משום כלאים וטריפה ויוצא דופן. אבל כאן שייך ללגזור משום אלו כמו משום יתום. אלא אגב שרב הונא נקט שם יתום נקטה כאן. ותימה שלא נקט לקוח ויתום כמו שנקט שם.לכך נראה לי לפרש שנקט כאן דוקא יתום שטעו בו יותר באחרים משום שלא בקיאים. שיתום אינו אלא אלא בזה פירש למיתה וזה פירש לחיים. תוס'.

627 משמע כאן ש מעשר בהמה לא נוהג בזה"ז הזה משום תקלה. והקשה ר"ת מפרק במה בהמה יוצאה (שבת נד:) שרבי אלעזר בן עזריה היה מעשר תריסר אלפי עגלי מעדריה בכל שתא, והיה לאחר החורבן. ושמא לא בטלו מעשר בהמה כ"כ סמוך לחורבן. תוס'.

628 בגיטה ועבודה או שישחט אותו בלא מום. רש"י.

629 שחרם הוא קדש כהקדש שכתוב "כל חרם קדש קדשים" וגו'. רש"י.

630 אפילו למ"ד (ערכין דף כט.) סתם חרמים לכהנים אפי' במפרש לכהנים יש לגזור משום תקלה. שכל זמן שהם ביד בעלים הרי הם הקדש. ובפ"ק דע"ז (דף יג.) פרש"י שסבר סתם חרמים לבדק הבית. תוס'.

631 משמע דוקא לים המלח ולא בשאר נהרות. וכן משמע בפרק כל שעה (פסחים דף כח.) שבשאר נהרות צריך שחיקה אבל לים המלח מטיל בעינו. וכן בהפריש מעות לנזירותו ומת אמרו יוליך הנאה לים המלח. ותימה בשבערכין (דף כט.) אמר שקיל ארבע זוזי ושדי בנהרא. וכן ביומא (דף נה:) ונשקול ארבעה זוזי ונשדי בנהרא ואידך לישתרו. ושמא מדובר על ידי שחיקה. ועכשיו כשאדם בא לחלל כרם רבעי או נטע רבעי צריך לשחוק את הזוזים ולהשליכם בנהר. תוס'.

632 בבכור בזמן הזה אסור לעשות כך. לא רק ישראל שצריך לקיים מצות נתינה ולהמתין לכהן שירצה לקבלו אפי' יותר משלשים יום בדקה וחמשים בגסה. אלא אפי' קבלו הכהן אסור לכהן לכוונסו לכיפה. ויש לחלק בין בכור למקדיש בזמן הזה שבבכור שמותר בגפילת מום בלא פדייה יש הפסד קדשים אם כונסו לכיפה. אבל במקדיש שאפי' נפל בו מום אסור בלא פדיון. ואם יפדה צריך להשליך הדמים לאיבוד. ולכן כשכנסו עכשיו לכיפה אין כאן הפסד קדשים.תוס'.

קדושת בכור תלויה בנו? הרי בכור קדוש ברחם!. ומבארת הגמרא, שהשאלה היתה שיקנה לעובד כוכבים את האוזן של המבכרת, ותהיה יד עובד כוכבים באמצע והולד לא יהיה קדוש בבכורה? עונה הגמרא, שאפשר לעשות תקנה אחרת[633]. כמו שאמר רב יהודה שמותר לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם[634]. שואלת הגמרא, הרי אפשר גם להטיל מום במעשר לפני שיקרא לו שם מעשר? עונה הגמרא, הרי הוא לא יודע איזו בהמה תצא העשירית. ואי אפשר לומר שיוציא את בעלת המום בעשירית, מפני שהכתוב: "לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע" אומר שהוא יצא מעצמו ואסור לבעלים להוציאו. ואי אפשר לומר שיטיל מום בכל העדר לפני שיעשר[635], מפני שבמהרה יבנה בית המקדש, ולא תמצא בהמה להקרבה.

אם יטיל מום בכל העדר כשיבנה ביהמ"ק לא ימצאו קרבנות

שואלת הגמרא, הרי גם בבכור אם יטיל מום בבכור מום לפני שיצא לאויר כשיבנה בית המקדש לא תמצא בהמה להקרבה? אומרת הגמרא, שיהיה אפשר להקריב את הפשוטים. ושואלת הגמרא הרי גם אם יטיל מום בעדרו לפני שיעשר כשיבנה בית המקדש, יהיה אפשר להקריב את הבהמות הלקוחות, שהרי הלקוח פטור ממעשר בהמה? ואומרת הגמרא שכיון שהוא יטיל מום בכל הבהמות שנולדו בעדרו, ומצויים בבהמות הרבה מומים שפוסלים בקדשים, שאפילו דוקין שבעין פוסלים. כשבית המקדש יבנה במהרה יהיה קשה למצוא בהמות להקרבה בהמות להקרבה. ולכן לא מפרישים בזמן הזה מעשר בהמה.

ולא במוקדשים בקדשים קלים וכריה"ג

הגמרא שואלת מה מחדשת המשנה שמעשר בהמה אינו נוהג במוקדשים, הרי בהמות קדשים אינן שלו? מבארת הגמרא, שהמשנה מדברת בקדשים קלים. ולשיטת רבי יוסי הגלילי הסובר שקדשים קלים הם ממון בעלים. כמו ששנינו בברייתא, נאמר: "נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ

633 והיא עדפה כמו שא' לעיל (דף ג:) דמש"ה כלו הבהמות של רב מרי שהיה מקנה אזנם לעובד כוכבים משום שמפקיע אותם אפי' מקדושת כהן. רש"י.

634לעיל בפ"ק (דף ג: ד"ה דקא) פירשתי שלנו מותר להקנות לעובד כוכבים כיון שאנו לא סוברים כרב יהודה. תוס'.

635 ומותר להטיל מום ואח"כ לעשר שמעשר חל על בעל מום.

בַּעֲמִיתוֹ״, לרבות קדשים קלים שהן ממון בעלים, דברי רבי יוסי הגלילי. והיינו אומרים שיעשרו אותם, והמשנה אומרת שאינם מתעשרים. מפני שהתורה אמרה ״הָעֲשֵׂרִי יְהֶיֶה קֹדֶשׁ״ ולא שכבר קדוש.

קדשי מזבח וק׳ בדה״ב אין משנים אותם מקדושה לקדושה אבל מק

שואלת הגמרא, האם ללא המיעוט היינו אומרים שקדושת מעשר חלה עליהם, והרי אפילו קדושה חמורה לא חלה על קדושה קלה, ובודאי שקדושה קלה לא חלה על קדושה קלה? שכן שנינו במשנה בתמורה, אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה לקדושה. קדושת מזבח לא חלה על קדושת בדק הבית, אפילו שקדושת מזבח חמורה, וקדושת בדק הבית לא חלה על קדושת מזבח שיהיה חייב לתת את דמיהם לבדק הבית. אבל מקדישים קדשי מזבח לקדשי בדק הבית הקדש עילוי, שיתן את טובת ההנאה שיש לו מקדושת מזבח לבדק הבית[636] [637]. ומחרימין אותו, בקדשי מזבח מחרימין ויתן לכהן כפי טובת הנאה שיש לו בהם אבל חלק מזבח לא חיילא שום קדושה אחריתי.

מעשר אינו חל על שלמים ונפק״מ ללא ימכר ולא יגאל

ואומרת הגמרא שהיינו אומרים שקדושת מזבח לא חלה על קדושת בדק הבית, משום שלא כל בהמה עומדת לעולה, שרוב הבהמות עומדות לאכילה ולא להקרבה. אבל כל בהמה עומדת למעשר, והיינו אומרים שאפילו שהקדיש את הבהמה לשלמים לא פקעה ממנה תורת מעשר. ולמה הנפקא מינה?, הרי מעשר אינו חמור משלמים?. לעמוד בלא ימכר ובלא יגאל, שלמים הם בני פדיון אבל מעשר בהמה לא. והכתוב ״הָעֲשֵׂרִי יְהֶיֶה קֹדֶשׁ״ מלמד שמעשר בהמה אינו נוהג במוקדשים.

״נעשר תעשר״לא מעשרים מעשר בהמה מחדש על ישן

הגמרא שואלת, מדוע שנינו שחדש וישן לא מתעשרים זה על זה, והרי נאמר קל וחומר: אם כבשים ועזים שהם כלאים זה בזה מתעשרין מזה על זה. חדש וישן שאינם כלאים זה בזה קל וחומר שיתעשרו מזה על זה?. עונה הגמרא,

636 טובת הנאה היא שיכול ליטול סלע מישראל אחר על מנת שיתננה לבן בתו כהן שיקריבנה. ועילוי הוא שמעלה בדמים את אותו שיעור טובת הנאה ונותן לגזבר. רש״י.

637 ובמס׳ ערכין (דף כח.) רש״י מפרש בענין אחר. ואם נדבה נותן טובתה שור זה עולה אומדים כמה אדם רוצה בשור זה להעלותו עולה שאינו חייב. וטובת הנאה שבדפ׳ עד כמה (לעיל דף כז.) לא שייכת אלא בדבר הנאכל כו׳. או שבדבר שאין נידב ונידר שייכת טובת הנאה זו. אבל בדבר הנידר ונידב שייכת טובת הנאה ההיא. תוס׳.

הכתוב: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר וכו'" מדבר בשני מעשרות, להקיש מעשר דגן שלא מעשרים מחדש על הישן, למעשר בהמה לומר שלא מעשרים מחדש על הישן.

"צאן" ריבה

שואלת הגמרא שנאמר גם שהכתוב מקיש מעשר בהמה למעשר דגן, וכמו שבמעשר דגן לא מעשרים ממין על שאינו מינו, אף במעשר בהמה לא מעשרים ממין על שאינו מינו. ומדוע מעשרים מהכבשים על העיזים? אומרת הגמרא, שהכתוב "וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן" ריבה שכל צאן נחשב מין אחד לענין מעשר. שואלת הגמרא, שנרבה וגם חדש וישן הם מין אחד. ואומרת הגמרא שהכתוב "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" מקיש את מעשר בהמה למעשר דגן[638]. ומה ראית לרבות את כבשים ועזים ולמעט חדש וישן? אמר רבא מהכתוב "שָׁנָה שָׁנָה" לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר. מעשר בהמה הוקש למעשר דגן שלא יתרום משל שנה שעברה שנולד קודם אלול על שנולדו לאחר אלול. ולא לדבר אחר, מין במינו.

638 כאן ההיקישא בא ומוציא מק"ו ולעיל (דף לג.) ק"ו בא ומוציא מהיקש במח' ב"ש וב"ה ובית הלל מתירים אפי' לזרים ושם (ד"ה וב"ה) פירשתי.תוס'.